

POLICY

ΕΛΙΑΜΕΠ
ELIAMEP

Η Εξωτερική Πολιτική του Ομπάμα και η Ελληνική Κρίση Χρέους

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Κατερίνα ΣΩΚΟΥ

*Ερευνήτρια Εξωτερικού του ΕΛΙΑΜΕΠ,
Υπότροφος Ερευνητικής Έδρας Θεόδωρου Κουλουμπή για τις
«Ελληνοαμερικανικές Σχέσεις»*

Μάρτιος 2024
Policy paper #156/2024

Η Εξωτερική Πολιτική του Ομπάμα και η Ελληνική Κρίση Χρέους

Copyright © 2024 | All Rights Reserved
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα
Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται από τους συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους και δεν δεσμεύουν το Ίδρυμα.

Φωτογραφία εξωφύλλου: Official White House Photo by Pete Souza

Κατερίνα ΣΩΚΟΥ

Ερευνήτρια Εξωτερικού του ΕΛΙΑΜΕΠ, Υπότροφος Ερευνητικής Έδρας Θεόδωρου Κουλουμπή για τις «Ελληνοαμερικανικές Σχέσεις»,
Εξωτερική Συνεργάτης, Atlantic Council

Περίληψη

- Η εξωτερική πολιτική του Προέδρου Ομπάμα έχει επικριθεί ως ιδεολογικά κινούμενη και απομονωτική. Ωστόσο, η ελληνική κρίση χρέους παρέχει μια μελέτη περίπτωσης (case study) της εμπλοκής του στην Ευρώπη, η οποία ακολουθεί την παράδοση εμπλοκής των ΗΠΑ στο ευρωπαϊκό εγχείρημα για γεωπολιτικούς, αλλά και οικονομικούς λόγους.
- Για τους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων, ήταν δύσκολο να ενταχθεί η εξωτερική του πολιτική σε μια σχολή θεωρίας των διεθνών σχέσεων. Η προσέγγισή του στην ελληνική κρίση χρέους υποστηρίζει τη χρήση μιας υβριδικής προσέγγισης που βασίζεται στον όρο ρεαλιστικός ιδεαλισμός της υπουργού Μαντλίν Ολμπράιτ.
- Ως Πρόεδρος, ο Ομπάμα ξεκίνησε με μια φιλελεύθερη διεθνιστική προσέγγιση, ανέπτυξε μια υγιή δόση πραγματισμού ως προς την ιεράρχηση της διεθνούς εμπλοκής του και υιοθέτησε μια προσέγγιση «έξυπνης ισχύος» που χρησιμοποιούσε όλες τις πτυχές της αμερικανικής ισχύος, κάτι που σε ορισμένες περιπτώσεις μεταφραζόταν σε ηγεσία εκ των μετόπισθεν.
- Σε ό,τι αφορά στην ελληνική κρίση χρέους, ο ρόλος των ΗΠΑ είχε όρια ως προς τον βαθμό συμβολής του στη μείωση της προβλεπόμενης λιτότητας ή στην ουσιαστική ελάφρυνση του χρέους, καθώς η τάση του Προέδρου Ομπάμα ήταν να αφήσει αυτές τις αποφάσεις στους Ευρωπαίους.
- Εντούτοις, οι παρεμβάσεις του το 2010, το 2012 και το 2015 βοήθησαν να παραμείνει η Ελλάδα στην ευρωζώνη και η υποστήριξή του προς την Ελλάδα συνέβαλε στη βελτίωση της εικόνας των ΗΠΑ στην ελληνική κοινή γνώμη ως αξιόπιστου διαμεσολαβητή.

[Ο Μπαράκ Ομπάμα] πρότεινε μια εξωτερική πολιτική η οποία στόχευε στο να καταστήσει την Αμερική ασφαλέστερη, τερματίζοντας τους πολέμους στη Μέση Ανατολή και ανοικοδομώντας τις διεθνείς συμμαχίες της.

Κάποιοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων... χαρακτηρίζουν την εξωτερική πολιτική [του Ομπάμα] ως «φιλελεύθερη-ρεαλιστική», στη βάση μιας προσλαμβανόμενης εξάρτησης από έναν συνδυασμό φιλελεύθερων και ρεαλιστικών ιδεών. Ωστόσο, ο ρεαλισμός του ήταν περισσότερο πραγματιστικός παρά ιδεολογικός.

ΟΤΑΝ ΕΞΕΛΕΓΗ ΩΣ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΦΡΟΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ των Ηνωμένων Πολιτειών το 2008, ο Μπαράκ Ομπάμα υποσχέθηκε να επικεντρωθεί σε μια εσωτερική ατζέντα κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής. Για να στηρίξει αυτή την κεντρική υπόσχεση της προεδρίας του, πρότεινε μια εξωτερική πολιτική η οποία στόχευε στο να καταστήσει την Αμερική ασφαλέστερη, τερματίζοντας τους πολέμους στη Μέση Ανατολή και ανοικοδομώντας τις διεθνείς συμμαχίες της.¹ Η εξωτερική του πολιτική στόχευε επίσης στη στροφή προς την Ασία προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της ανερχόμενης Κίνας. Η πολιτική αυτή συνοδεύτηκε από μια εξισορρόπηση που συνεπαγόταν μικρότερη εστίαση στην Ευρώπη και αποδέσμευση από τη Μέση Ανατολή, όπου ο Ομπάμα είχε δεσμευτεί να τερματίσει τους πολέμους με αμερικανική εμπλοκή μετά την 11η Σεπτεμβρίου.

Σε αυτές τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής, ορισμένοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων διαβλέπουν στοιχεία ενός απομονωτιστή προέδρου, ο οποίος ήθελε να αποβάλει το ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα και να επικεντρωθεί σε εσωτερικά ζητήματα. Σημειώνουν ότι όσο ήταν Πρόεδρος, ο Ομπάμα απέφυγε να ανοίξει νέα θέατρα συγκρούσεων και μάλιστα υποχώρησε από τις δικές του κόκκινες γραμμές, κυρίως στην περίπτωση της χρήσης χημικών όπλων στη Συρία από τον πρόεδρο Μπασάρ Αλ Άσαντ, με αποτέλεσμα να κατηγορείται για απεμπόληση του ηγετικού ρόλου της Αμερικής και για έλλειψη στρατηγικής. Σύμφωνα με έναν από τους επικριτές του, η «πεποίθηση του Ομπάμα ότι η ιστορία θα καμφθεί προς την κατεύθυνσή του έχει περισσότερο θρησκευτική παρά στρατηγική ανάγνωση».² Ωστόσο, ακόμη και αν ο βαθμός επιτυχίας της στρατηγικής του τίθεται υπό αμφισβήτηση, αυτή ξεκίνησε με συγκεκριμένους στόχους εξωτερικής πολιτικής βασιζόμενος σε μια φιλελεύθερη διεθνοιστική ιδεολογία.

Κάποιοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων τείνουν να τονίζουν τον ρόλο της ιδεολογίας στις αποφάσεις του Ομπάμα, χαρακτηρίζοντας την εξωτερική πολιτική του ως «φιλελεύθερη-ρεαλιστική», στη βάση μιας προσλαμβανόμενης εξάρτησης από έναν συνδυασμό φιλελεύθερων και ρεαλιστικών ιδεών.³ Ωστόσο, ο ρεαλισμός του ήταν περισσότερο πραγματιστικός παρά ιδεολογικός, μία προσέγγιση που ανέπτυξε κατά τη διάρκεια της προεδρίας του. Όπως το έθεσε ο συντάκτης της εφημερίδας *The Guardian* για τη Μέση Ανατολή, Ίαν Μπλακ, σε άρθρο του το 2012, στο τέλος της πρώτης θητείας του Ομπάμα, «μια εξαιρετική αλυσίδα απρόβλεπτων γεγονότων, ένας κίνδυνος για κάθε ηγέτη, δημιούργησε νέες συνθήκες και νέα διλήμματα» που δοκίμασαν τις πεποιθήσεις του.⁴ Πράγματι, όταν χρειάστηκε να προσαρμόσει τους στόχους του ενώπιον νέων εξελίξεων, επέδειξε μια υγιή δόση πραγματισμού, οδηγώντας την πρώην υπουργό Εξωτερικών, Μαντλίν Ολμπράιτ, να επινοήσει τον όρο «ρεαλιστικός ιδεαλισμός» για να περιγράψει την προσέγγιση του Ομπάμα στην εξωτερική πολιτική. Αυτό ίσχυσε ιδιαίτερα στην απόφασή του να καθυστερήσει το υποσχεθέν τέλος του πολέμου των Ηνωμένων Πολιτειών κατά της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν, καθώς η κατάσταση επί του εδάφους θεωρήθηκε ότι απαιτούσε τη συνέχιση της παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή.⁵

¹ Η ομιλία του Ομπάμα για την εξωτερική πολιτική, *The Guardian*, διαθέσιμη στον σύνδεσμο <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama> 16 Ιουλίου 2008

² Obama's not a realist, Josef Joffe, *The Atlantic*, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/03/obama-doctrine-goldberg-realist-isolationist/473205/> 10 Μαρτίου 2016

³ Ideology and the Foreign Policy of Barack Obama: A Liberal-Realist Approach to International Affairs, Brendon O'Connor, Danny Cooper 2021

⁴ Πλήρες κείμενο της ομιλίας του Ομπάμα στο Κάιρο, ειδησεογραφικός δικτυακός τόπος του NBC, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.nbcnews.com/id/wbna31102929> 4 Ιουνίου 2009

⁵ Obama's Realist Idealism, Madeleine Albright, *New Perspectives Quarterly*, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5842.2009.01059.x> 24 Απριλίου 2009

Η πεποίθηση ότι οι ΗΠΑ μπορούν να αποτελέσουν καταλύτη για αλλαγή στον κόσμο χωρίς τη συμμετοχή του αμερικανικού στρατού καθοδηγήθηκε σε μεγάλο βαθμό από έναν πολύ συγκεκριμένο στόχο: την υπόσχεση του Ομπάμα να τερματίσει τους «αιώνιους πολέμους» της Αμερικής.

Ομοίως, η υποστήριξη του Ομπάμα προς τα δημοκρατικά καθεστώτα δεν βασίστηκε μόνο στον ιδεαλισμό, αλλά και σε πρακτικές ανησυχίες. Μιλώντας στην Αθήνα στο τέλος της προεδρίας του το 2016, υποστήριξε ότι οι δημοκρατίες τείνουν να είναι πιο δίκαιες, σταθερές και επιτυχημένες, προσθέτοντας ότι τείνουν επίσης να διεξάγουν λιγότερους πολέμους μεταξύ τους.⁶ Ο Ομπάμα διευκρίνισε ότι η συχνά από τον ίδιο επικαλούμενη «ηθική πορεία της ιστορίας» κλίνει προς την πλευρά της δικαιοσύνης «όχι επειδή είναι αναπόφευκτο, αλλά λόγω των ανθρώπων που έχουν το όραμα, το θάρρος και τη θέληση να οδηγήσουν την πορεία της ζωής τους προς ένα καλύτερο μέλλον». Όταν οι ιδέες αυτές εφαρμόστηκαν στην πράξη στην εξωτερική πολιτική, στόχος του ήταν να τις αξιοποιήσει χωρίς να εμπλέξει τις Ηνωμένες Πολιτείες σε νέες συγκρούσεις.

Η πεποίθηση ότι οι ΗΠΑ μπορούν να αποτελέσουν καταλύτη για αλλαγή στον κόσμο χωρίς τη συμμετοχή του αμερικανικού στρατού καθοδηγήθηκε σε μεγάλο βαθμό από έναν πολύ συγκεκριμένο στόχο: την υπόσχεση του Ομπάμα να τερματίσει τους «αιώνιους πολέμους» της Αμερικής. Προσπάθησε να υποκαταστήσει όση στρατιωτική ισχύ δεν επέλεξε να χρησιμοποιήσει με άλλες πτυχές της αμερικανικής ισχύος, επιστρέφοντας στη δύναμη των συμμαχιών, καθώς και στη δική του εκδοχή της αμερικανικής ηθικής επιρροής. Όπου υποστήριξε στρατιωτική επέμβαση στο εξωτερικό, όπως στην περίπτωση της Λιβύης, το έκανε μόνο για να αποτρέψει μια ανθρωπιστική κρίση, μαζί με έναν ευρύ συνασπισμό και έπειτα από ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τούτου λεχθέντος, ο Πρόεδρος Ομπάμα δεν απέφυγε τη χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών, ακόμα και δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων, για να πλήξει συγκεκριμένους στόχους, κυρίως τον Οσάμα Μπιν Λάντεν, όπως θα έκανε ένας παρεμβατικός πρόεδρος.

Μεταξύ φιλελευθερισμού και πραγματισμού

Πράγματι, ο ιδεαλισμός του Ομπάμα ήταν πιο εμφανής και δοκιμάστηκε περισσότερο στη Μέση Ανατολή. Επικρίνοντας την προηγούμενη πολιτική των ΗΠΑ, η οποία επικεντρωνόταν στον πόλεμο στο Ιράκ και προσπαθούσε να οικοδομήσει δημοκρατικούς θεσμούς στο Αφγανιστάν, διατύπωσε μια διαφορετική πρόταση, την απόσυρση από το Ιράκ και τον περιορισμό του στόχου της εμπλοκής στο Αφγανιστάν στην καταπολέμηση της Αλ Κάιντα.⁷ Ταυτόχρονα, προέβη σε μια διακριτική προώθηση της δημοκρατίας στην πρώτη του ομιλία στο εξωτερικό στο Κάιρο, όταν υποσχέθηκε «μια νέα αρχή μεταξύ των ΗΠΑ και των μουσουλμάνων σε όλο τον κόσμο», όπου οι ΗΠΑ δεν θα δίνουν πλέον μαθήματα.⁸ Κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης, ο Ομπάμα εξέφρασε την υποστήριξη του στις προσδοκίες των διαδηλωτών σε ολόκληρη την περιοχή για περισσότερη δημοκρατία και ατομικά δικαιώματα. Ωστόσο, η διάχυση της βίας στην περιοχή, και ιδιαίτερα στη Λιβύη, όπου ο Αμερικανός πρέσβης έχασε τη ζωή του μετά από επίθεση στο προξενείο των ΗΠΑ στη Βεγγάζη, έδειξε ότι και αυτή η στρατηγική ήταν προβληματική.

Η απόσταση μεταξύ ρεαλισμού και φιλελευθερισμού είναι εμφανής στα απομνημονεύματα του Μπεν Ρόουντς, συμβούλου εξωτερικής πολιτικής του Ομπάμα, το βιβλίο του οποίου έχει χαρακτηριστεί ως «μια ιστορία ενηλικίωσης για το ταξίδι από τον

⁶ Remarks by President Obama to the People of Greece, δικτυακός τόπος της Πρεσβείας των ΗΠΑ στην Ελλάδα, διαθέσιμο στη [διεύθυνση: https://gr.usembassy.gov/remarks-president-obama-people-greece/](https://gr.usembassy.gov/remarks-president-obama-people-greece/) 21 Νοεμβρίου 2016

⁷ Οι δηλώσεις του Ομπάμα για το Ιράκ και το Αφγανιστάν, The New York Times, διαθέσιμο στη [διεύθυνση: https://www.nytimes.com/2008/07/15/us/politics/15text-obama.html](https://www.nytimes.com/2008/07/15/us/politics/15text-obama.html) 15 Ιουλίου 2008

⁸ Πλήρες κείμενο της ομιλίας του Ομπάμα στο Κάιρο, ειδησεογραφικός δικτυακός τόπος του NBC, διαθέσιμο στη [διεύθυνση: https://www.nbcnews.com/id/wbna31102929](https://www.nbcnews.com/id/wbna31102929) 4 Ιουνίου 2009

...ορισμένοι θεωρητικοί επιλέγουν μια υβριδική προσέγγιση, χρησιμοποιώντας διαφορετικές σχολές σκέψης για να αναλύσουν την εξωτερική του πολιτική του προέδρου Ομπάμα ανάλογα με τις περιστάσεις.

Ο Ομπάμα επιδίωξε τον διαμοιρασμό κάποιων εκ των ευθυνών της Αμερικής με τους συμμάχους και τους εταίρους της, στόχος που όμως θα αποδεικνυόταν πιο δύσκολος από ό,τι ανέμενε.

ιδεαλισμό στον ρεαλισμό».⁹ Μεταξύ άλλων διαφωτιστικών περιστατικών, περιγράφει πώς η αρχική διάθεση του Προέδρου Ομπάμα να πλήξει τη Συρία μετά τις αποκαλύψεις ότι ο Σύρος Πρόεδρος είχε χρησιμοποιήσει χημικά όπλα εναντίον του λαού του αμβλύθηκε από τη Γερμανίδα καγκελάριο Άνγκελα Μέρκελ, η οποία του πρότεινε να δώσει χρόνο στα Ηνωμένα Έθνη να καταλήξουν στο ίδιο συμπέρασμα. Τελικά, η αποτυχημένη προσπάθεια του Ομπάμα να λάβει την έγκριση του Κογκρέσου απέκλεισε το αμερικανικό χτύπημα στη Συρία.¹⁰

Αδυνατώντας να καταλήξουν σε μια κοινή συνισταμένη ως προς τη διεθνή εμπλοκή του, ορισμένοι θεωρητικοί επιλέγουν μια υβριδική προσέγγιση, χρησιμοποιώντας διαφορετικές σχολές σκέψης για να αναλύσουν την εξωτερική του πολιτική του προέδρου Ομπάμα ανάλογα με τις περιστάσεις: βλέπουν έναν φιλελεύθερο διεθνιστή στην προσπάθειά του να επιτύχει συμμαχίες για την αντιμετώπιση των διεθνών προκλήσεων, έναν νεοσυντηρητικό όταν διέταζε χτυπήματα για την εξουδετέρωση τρομοκρατικών στόχων σε ξένες χώρες, αλλά και έναν νεοαπομονωτιστή όταν προσπαθούσε να αποσυρθεί από τον ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα. Ωστόσο, κάθε Αμερικανός πρόεδρος διεκδικεί το δικαίωμα να πλήττει στόχους στο εξωτερικό, εάν αυτοί αποτελούν απειλή για την εθνική ασφάλεια ή ως αντίποινα. Όσον αφορά στους νεοαπομονωτιστές, αυτοί επιθυμούν επίσης την αποστασιοποίηση των ΗΠΑ από τον ΟΗΕ και άλλους διεθνείς οργανισμούς, ενώ η προσέγγιση του Ομπάμα ήταν να ζητά την έγκριση του ΟΗΕ πριν από την εμπλοκή των δυνάμεων των ΗΠΑ στο εξωτερικό και να δημιουργεί διεθνείς συνασπισμούς για την αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων. Ο Ομπάμα επιδίωξε τον διαμοιρασμό κάποιων εκ των ευθυνών της Αμερικής με τους συμμάχους και τους εταίρους της, στόχος που όμως θα αποδεικνυόταν πιο δύσκολος από ό,τι ανέμενε.

Η υβριδική προσέγγιση μπορεί όμως και να υποδηλώνει μια θέση που στερείται κατευθυντήριας αρχής. Επισημαίνοντας την απειρία του, ορισμένοι επικριτές του χαρακτηρίζουν την εξωτερική του πολιτική ως «αποσπασματική, ακανόνιστη και φαινομενικά συγκεχυμένη».¹¹ Το Ρεπουμπλικανικό κόμμα χρησιμοποίησε τον όρο «ηγεσία εκ των μετόπισθεν» για να επικρίνει την εξωτερική του πολιτική. Ο όρος αποδόθηκε για πρώτη φορά από το περιοδικό *New Yorker* σε πηγή του Λευκού Οίκου στο πλαίσιο της επιχείρησης στη Λιβύη και χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει το δόγμα της εξωτερικής του πολιτικής. Ωστόσο, παρότι υπήρχαν περιπτώσεις που φαινόταν ότι ο πρόεδρος Ομπάμα πράγματι «ηγείτο εκ των μετόπισθεν», ο ίδιος και η ομάδα του αρνήθηκαν την υιοθέτηση ενός τέτοιου δόγματος.¹²

Έξυπνη ισχύς και επιλεκτική εμπλοκή

Είναι γενικά αποδεκτό ότι ο Πρόεδρος Ομπάμα ακολούθησε μια συγκρατημένη προσέγγιση ως προς τη χρήση της αμερικανικής ισχύος. Για να επιχειρηματολογήσει υπέρ της ανάγκης χρήσης της διπλωματίας και της οικοδόμησης διεθνούς συναίνεσης, επικαλέστηκε τον Τόμας Τζέφερσον, ο οποίος είχε εκφράσει την ελπίδα ότι «η σοφία μας θα μεγαλώσει μαζί με τη δύναμή μας και θα μας διδάξει ότι όσο λιγότερο

⁹ Deep inside the Obama White House, Joe Klein, The New York Times, διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.nytimes.com/2018/06/05/books/review/ben-rhodes-world-as-it-is.html> 5 Ιουνίου 2018

¹⁰ The World As It Is, Ben Rhodes, σ. 231 2018

¹¹ The Obama Doctrine: Leading from behind, Charles Krauthammer, The Washington Post, διαθέσιμο στον σύνδεσμο

https://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html 28 Απριλίου 2011

¹² Who really said Obama was leading from behind, Josh Rogin, Foreign Policy, διαθέσιμο στον σύνδεσμο

<https://foreignpolicy.com/2011/10/27/who-really-said-obama-was-leading-from-behind/> 27 Οκτωβρίου 2011

...η υπουργός Εξωτερικών Χίλαρι Κλίντον χαρακτήρισε [την πολιτική Ομπάμα] ως μία προσέγγιση «έξυπνης ισχύος», δηλαδή την εξισορρόπηση της χρήση της σκληρής ισχύος των όπλων με την «ήπια ισχύ» της πειθούς και της πολιτιστικής έλξης.

...η εξισορρόπηση των προτεραιοτήτων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποδείχθηκε δυσκολότερη από ό,τι ήλπιζε η κυβέρνηση Ομπάμα, καθώς οι περιφερειακές εξελίξεις απαιτούσαν τη συνέχιση της αμερικανικής εμπλοκής στην Ευρώπη.

χρησιμοποιούμε τη δύναμή μας, τόσο μεγαλύτερη θα είναι». ¹³ Ορισμένα «γεράκια» της εξωτερικής πολιτικής μάλλον διαφωνούσαν με την παραπάνω ρήση, σημειώνοντας ότι προβλήματα όπως αυτά που παρουσιάζονται στη Μέση Ανατολή δεν λύνονται μόνα τους, αντιθέτως, χωρίς αμερικανική παρέμβαση, κάνουν μετάσταση. ¹⁴

Ανεξάρτητα από το πώς αξιολογεί κανείς την εξωτερική του πολιτική, ο Ομπάμα ακολούθησε μια στρατηγική επιλεκτικής εμπλοκής. Όπως διαφαίνεται από την ονομασία της, η στρατηγική αυτή εστιάζει στη συνεχιζόμενη εμπλοκή σε όλο τον κόσμο μέσω συμμαχιών, διατηρώντας παράλληλα μια ισχυρή στρατιωτική παρουσία για την προστασία των συμφερόντων εθνικής ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών. ¹⁵ Ο πρόεδρος Ομπάμα στόχευε στον «διπλασιασμό των δυνάμεων στις περιοχές εκείνες του πλανήτη όπου η επιτυχία είναι πιθανή και στον περιορισμό της έκθεσης των ΗΠΑ στις υπόλοιπες». ¹⁶ Ο ίδιος απέρριπτε τον όρο «ηγεσία εκ των μετόπισθεν», προτιμώντας αυτό που η υπουργός Εξωτερικών Χίλαρι Κλίντον χαρακτήρισε ως μία προσέγγιση «έξυπνης ισχύος», δηλαδή την εξισορρόπηση της χρήση της σκληρής ισχύος των όπλων με την «ήπια ισχύ» της πειθούς και της πολιτιστικής έλξης. ¹⁷

Τα σημεία εστίασης της εξωτερικής πολιτικής του Ομπάμα καθορίστηκαν από δύο σαφώς διατυπωμένους στόχους: τον τερματισμό του πολέμου στο Ιράκ και την αντιμετώπιση της πρόκλησης της ανερχόμενης Κίνας. Έτσι προέκυψε η «μετατόπιση προς την Ασία», η οποία σύμφωνα με την υπουργό Κλίντον αποσκοπούσε «στην οικοδόμηση ενός πλέγματος εταιρικών σχέσεων και θεσμών στον Ειρηνικό που θα είναι εξίσου ανθεκτικός και συνεπής με τα αμερικανικά συμφέροντα και αξίες όπως το πλέγμα που έχουμε οικοδομήσει στον Ατλαντικό». ¹⁸ Ωστόσο, η εξισορρόπηση των προτεραιοτήτων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποδείχθηκε δυσκολότερη από ό,τι ήλπιζε η κυβέρνηση Ομπάμα, καθώς οι περιφερειακές εξελίξεις απαιτούσαν τη συνέχιση της αμερικανικής εμπλοκής στην Ευρώπη για να βοηθήσουν στη διαχείριση της εξελισσόμενης κρίσης της ευρωζώνης κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 2010. Και ενώ στη Μέση Ανατολή η συντεταγμένη έξοδος από το Ιράκ και το Αφγανιστάν περιπλέχθηκε από την άνοδο του ISIS, η ελληνική κρίση απαίτησε ένα επίπεδο προσοχής στις οικονομικές και πολιτικές συνθήκες εντός της ευρωζώνης το οποίο δεν είχε προβλέψει.

Παραχώρηση πρωτοκαθεδρίας στην Καγκελάριο Μέρκελ

Στην πραγματικότητα, αν υπήρχε ένα διεθνές ζήτημα στο οποίο οι ΗΠΑ θα «ηγούνταν εκ των μετόπισθεν» αυτό ήταν η ελληνική κρίση, καθώς η δομή της ευρωζώνης δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει έναν ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ. Όπως το έθεσε αργότερα ο Τζακ Λιου, υπουργός Οικονομικών στη δεύτερη θητεία του προέδρου Ομπάμα, «ο ρόλος μας ήταν ενδιάferων. Σπάνια ήμασταν στο δωμάτιο, αλλά οι άνθρωποι στο δωμάτιο μου

¹³ Πλήρες κείμενο της ομιλίας του Ομπάμα στο Κάιρο, ειδησεογραφικός δικτυακός τόπος του NBC, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.nbcnews.com/id/wbna31102929> 4 Ιουνίου 2009

¹⁴ The Obama Doctrine, Jeffrey Goldberg, The Atlantic, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> Απριλίου 2016

¹⁵ Αμερικανική κυβέρνηση, Openstax, διαθέσιμο στη [διεύθυνση: https://openstax.org/books/american-government-3e/pages/17-4-approaches-to-foreign-policy](https://openstax.org/books/american-government-3e/pages/17-4-approaches-to-foreign-policy) 2021

¹⁶ The Obama Doctrine, Jeffrey Goldberg, The Atlantic, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> Απρίλιος 2016

¹⁷ America's Pacific Century, Hillary Clinton, Foreign Policy, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> 11 Οκτωβρίου 2011

¹⁸ Ο.α.

...ακόμη και στις περιπτώσεις που Αμερικανοί αξιωματούχοι συμμετείχαν περισσότερο στην προσπάθεια επηρεασμού της έκβασης της ελληνικής κρίσης χρέους, το δημόσιο μήνυμα της κυβέρνησης Ομπάμα ήταν ότι το πρόβλημα έπρεπε να επιλυθεί από την Ευρώπη.

λένε (ότι) ήμασταν πάντα στο δωμάτιο. Έτσι, δεν χρειαζόταν να έχουμε φυσική παρουσία στο δωμάτιο για να είμαστε μέρος της συζήτησης».¹⁹

Οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί έπρεπε να έχουν τον πρώτο λόγο στα ελληνικά προγράμματα, με το ΔΝΤ να έχει υποστηρικτικό ρόλο. Έτσι, η επιρροή τους μέσω του ΔΝΤ δεν ήταν πάντα αποτελεσματική, αν και στο αποκορύφωμα της κρίσης θα γινόταν υπερβολικά παρεμβατική για ορισμένους Ευρωπαίους. Τον Ιούλιο του 2015, ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Βόλφγκανγκ Σόιμπλε παραμέρισε τις αμερικανικές εκκλήσεις για λιγότερη λιτότητα και περισσότερη ελάφρυνση του χρέους, σημειώνοντας ότι η θέση των ΗΠΑ υπέρ της αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους δεν συνοδεύεται από κανένα οικονομικό κόστος ή δεσμεύσεις, και μισο-αστειευόμενος πρότεινε στον υπουργό Οικονομικών των ΗΠΑ να ανταλλάξει την Ελλάδα με το υπερχρεωμένο Πουέρτο Ρίκο.²⁰ Φυσικά, οι ΗΠΑ δικαιούνταν να έχουν άποψη ως ο μεγαλύτερος μέτοχος του ΔΝΤ, του οργανισμού που χρηματοδότησε τα δύο πρώτα ελληνικά προγράμματα και στον οποίο οι ΗΠΑ παρείχαν κατεύθυνση, διατηρώντας παράλληλα το δικαίωμα του βέτο.

Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και στις περιπτώσεις που Αμερικανοί αξιωματούχοι συμμετείχαν περισσότερο στην προσπάθεια επηρεασμού της έκβασης της ελληνικής κρίσης χρέους, το δημόσιο μήνυμα της κυβέρνησης Ομπάμα ήταν ότι το πρόβλημα έπρεπε να επιλυθεί από την Ευρώπη. Και η συνεργασία και η προσωπική σχέση του Προέδρου Ομπάμα με την Γερμανίδα Καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ σήμαινε ότι ακόμη και όταν η κυβέρνησή του διαφωνούσε με τις θέσεις της Γερμανίας, έκρινε ότι η δημοσιοποίηση της διαφωνίας θα ήταν αντιπαραγωγική και έτσι προσπάθησε να επηρεάσει τη λήψη αποφάσεων εκφράζοντας ιδιωτικά τις ανησυχίες των ΗΠΑ.

Αν ο πρόεδρος Ομπάμα επεδίωξε να συνεργαστεί με τους συμμάχους της Αμερικής για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων, η Γερμανίδα Καγκελάρια ήταν ο στενότερος συνεργάτης του μεταξύ των παγκόσμιων ηγετών. Όπως σημειώνει ο σύμβουλός του σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, Μπεν Ρούντς, η Μέρκελ είχε αναδειχθεί σε κυρίαρχη ηγέτιδα στην Ευρώπη, *συνεργαζόμενη στενά με τον Ομπάμα για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και της επακόλουθης αστάθειας στην Ευρώπη*.²¹ Στην αυτοβιογραφία του, γράφοντας για το τελευταίο του ταξίδι στο εξωτερικό που περιλάμβανε στάσεις στην Αθήνα και το Βερολίνο, ο Ομπάμα περιγράφει με συμπάθεια την τελευταία του συνάντηση με τη Μέρκελ ως Πρόεδρος και θυμάται ότι σκεφτόταν ότι θα έμενε ολομόναχη απέναντι στα παγκόσμια προβλήματα μετά την αποχώρησή του από το αξίωμα.

Ως εκ τούτου, ορισμένες από τις αποφάσεις του σχετικά με την εξωτερική πολιτική και τη διαχείριση της κρίσης χρέους της ευρωζώνης ελήφθησαν σε συνεννόηση μαζί της. Όπως προαναφέρθηκε, η επιφυλακτική προσέγγιση της Μέρκελ μπορεί να συνέβαλε στην απροθυμία του Ομπάμα να ανταποκριθεί στην προειδοποίηση για παραβίαση των κόκκινων γραμμών στην περίπτωση χρήσης χημικών όπλων στη Συρία. Αυτή η αναποφασιστικότητα μπορεί επίσης να εξηγηθεί από την τάση του Ομπάμα να προσπαθεί να επιτύχει ευρύτερους συνασπισμούς για την αντιμετώπιση των διεθνών προβλημάτων. Ωστόσο, η επιρροή που ασκούσαν Ομπάμα και Μέρκελ μεταξύ τους λειτούργησε και προς τις δύο κατευθύνσεις. Όπως περιγράφει ο πρώην πρόεδρος του Eurogroup, Γερούν Ντάισελμπλουμ, στο βιβλίο του "The Euro Crisis: The Inside Story", στην πιο κρίσιμη στιγμή της ελληνικής κρίσης χρέους (Ιούλιος 2015), όταν η Ελλάδα

¹⁹ Συνέντευξη με την συγγραφέα, Ιούνιος 2018.

²⁰ Schaeuble tells Lew he'd gladly swap Greece for Puerto Rico, Bloomberg, διαθέσιμο στον σύνδεσμο

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-07-09/schaeuble-tells-lew-he-d-gladly-swap-greece-for-puerto-rico>, 9 Ιουλίου 2015

²¹ The World As It Is, Ben Rhodes, p. 231 2018

...η κυβέρνηση Ομπάμα ενεπλάκη στην Ελλάδα από ανάγκη και όχι από επιλογή, προκειμένου να βοηθήσει την ευρωζώνη να διαχειριστεί μια σοβαρή κρίση χρέους

βρισκόταν υπό καθεστώς ελέγχου κεφαλαίων και ο Βόλφγκανγκ Σόιμπλε υποστήριζε μια προσωρινή διακοπή της συμμετοχής της Ελλάδας στην ευρωζώνη κατά τη διάρκεια μιας δραματικής συνάντησης των Ευρωπαίων υπουργών Οικονομικών, με την πεποίθηση ότι η Άνγκελα Μέρκελ θα συμφωνούσε, εκείνη άλλαξε πορεία, επιτρέποντας στον Έλληνα πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα να κάνει την λεγομένη «κωλοτούμπα» και να συμφωνήσει για ένα τρίτο πρόγραμμα στήριξης.²² Ο Σόιμπλε φέρεται να μην κατάλαβε ποτέ τι ήταν αυτό που την έκανε να αλλάξει γνώμη. Ένα ρεπορτάζ της εφημερίδας *Καθημερινή* ανέφερε τον Ιούλιο του 2015 ότι ήταν ένα τηλεφώνημα του Προέδρου Ομπάμα προς την Καγκελάριο, στο οποίο περιέγραφε τους ζοφερούς γεωπολιτικούς κινδύνους που θα συνεπαγόταν το Grexit. Είναι μια πληροφορία που θα επιβεβαιώνε αργότερα ο Ντάισελμπλουμ στο βιβλίο του.²³

Η Ελληνική Κρίση ως Αιτία Εμπλοκής των ΗΠΑ στην Ευρώπη

Στα πρώτα στάδια της ελληνικής κρίσης χρέους, η κυβέρνηση Ομπάμα ενεπλάκη στην Ελλάδα από ανάγκη και όχι από επιλογή, προκειμένου να βοηθήσει την ευρωζώνη να διαχειριστεί μια σοβαρή κρίση χρέους που υπονόμει το νόμισμά της και απειλούσε το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παρότι η Ελλάδα δεν είχε καταγραφεί εξαρχής ως προτεραιότητα στην οικονομική ή εξωτερική πολιτική του Ομπάμα, κατέστη τέτοια όταν ο κίνδυνος της χρηματοπιστωτικής μετάδοσης απειλούσε να διαλύσει την ευρωζώνη. Υπήρχαν επίσης εσωτερικές πολιτικές ανησυχίες που έπρεπε να ληφθούν υπόψη, καθώς η κρίση χρέους υπονόμει τις προοπτικές της αμερικανικής οικονομίας σε δύο κρίσιμες εκλογικές χρονιές, το 2010 και το 2012. Ως εκ τούτου, οι κορυφίοι αξιωματούχοι του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών επένδυσαν σημαντικό χρόνο στη διαχείριση της ελληνικής κρίσης χρέους, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η Ελλάδα δεν θα χρεοκοπούσε ή θα εγκατέλειπε την ευρωζώνη.

...παρά τη στροφή του προς την Ασία, ο Πρόεδρος Ομπάμα δεν απομακρύνθηκε από την μεταπολεμική παράδοση της αμερικανικής εμπλοκής στην Ευρώπη.

Ωστόσο, υπάρχει μια πτυχή εθνικής ασφάλειας στην αμερικανική ανάμειξη καθ' όλη τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης χρέους, η οποία υποδηλώνει ότι παρά τη στροφή του προς την Ασία, ο Πρόεδρος Ομπάμα δεν απομακρύνθηκε από την μεταπολεμική παράδοση της αμερικανικής εμπλοκής στην Ευρώπη. Ήδη από το 2010, η αμερικανική εμπλοκή κρίθηκε απαραίτητη για τη διατήρηση της γεωπολιτικής και οικονομικής σταθερότητας σε μια χώρα με άμεσο αντίκτυπο στα αμερικανικά συμφέροντα. Όπως το έθεσε ένας από τους πρωταγωνιστές, ο υπουργός Λιου, «η εμπλοκή των ΗΠΑ δεν προέκυψε από το πουθενά: Οι ΗΠΑ είναι συχνά το είδος του απαραίτητου τρίτου στις ευρωπαϊκές συζητήσεις». Όπως υποστήριξε, «ξεκινώντας από τις σχέσεις χρηματοδότησης του Σχεδίου Μάρσαλ, σε κάθε σημαντική εξέλιξη στις ευρωπαϊκές υποθέσεις υπήρξε αμερικανική εμπλοκή» και παρασκηνιακή συμμετοχή.²⁴ Σύμφωνα με τον Λιου, η εμπλοκή των ΗΠΑ στην Ελλάδα στηρίχθηκε σε αυτή την παράδοση ενδιαφέροντος για την επιτυχία του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Μιλώντας στον ελληνικό λαό πριν εγκαταλείψει το αξίωμά του, ο Πρόεδρος Ομπάμα σημείωσε επίσης ότι «η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένουν ένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά και πολιτικά επιτεύγματα της ανθρώπινης ιστορίας».²⁵

...κατά τη διάρκεια των δύο θητειών της προεδρίας Ομπάμα, το επίπεδο της προσοχής και το πρίσμα υπό το οποίο η αμερικανική κυβέρνηση έβλεπε την ελληνική κρίση χρέους δεν ήταν πάντα το ίδιο.

Στα απομνημονεύματά του, περιγράφοντας τον πρώτο χρόνο της ελληνικής οικονομικής κρίσης, ο Ομπάμα χρησιμοποίησε λιγότερο ιδεαλιστικούς όρους: «Τα προβλήματα στην

²² Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, από το Grexit στη συμφωνία για το χρέος, Ειρήνη Χρυσολωρά, Καθημερινή, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.ekathimerini.com/opinion/1228041/wolfgang-schaeuble-from-grexit-to-debt-deal/> 28 Δεκεμβρίου 2023

²³ The Euro crisis: The inside story, Jeroen Dijsselbloem, 2018

²⁴ Συνέντευξη με την συγγραφέα, Ιούνιος 2018

²⁵ Remarks by President Obama to the People of Greece, δικτυακός τόπος της Πρεσβείας των ΗΠΑ στην Ελλάδα, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://gr.usembassy.gov/remarks-president-obama-people-greece/> 21 Νοεμβρίου 2016

Ευρώπη λειτούργησαν ως σημαντική τροχοπέδη για την ανάκαμψη των ΗΠΑ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν ο μεγαλύτερος εμπορικός μας εταίρος και οι χρηματοπιστωτικές αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης ήταν συγκοινωνούντα δοχεία». Είναι βέβαιο ότι κατά τη διάρκεια των δύο θητειών της προεδρίας Ομπάμα, το επίπεδο της προσοχής και το πρίσμα υπό το οποίο η αμερικανική κυβέρνηση έβλεπε την ελληνική κρίση χρέους δεν ήταν πάντα το ίδιο. Αρχικά, και μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, το πρωταρχικό μέλημα ήταν να αποφύγει η αμερικανική οικονομία μια διπλή ύφεση.

Όταν έγινε σαφές ότι η ευρωζώνη δεν θα παρείχε αρκετή στήριξη για να σταματήσει την κερδοσκοπία, η κυβέρνηση Ομπάμα έκρινε ότι το ΔΝΤ θα έπρεπε επίσης να εμπλακεί στη διαδικασία σταθεροποίησης της Ελλάδας.

Όταν η κρίση της ευρωζώνης έφτασε στην Αμερική

Ο Πρόεδρος Ομπάμα παραδέχεται ότι «η κατάσταση στην Ευρώπη δεν τον κρατούσε ξύπνιο τα βράδια», αλλά αυτό άρχισε να αλλάζει τον Φεβρουάριο του 2010, όταν «η ελληνική κρίση δημοσίου χρέους απειλούσε να διαλύσει την ευρωζώνη». Με δεδομένους τους κινδύνους που περιγράφει ως «ισοδύναμους με μια αναμμένη ράβδο δυναμίτη που ρίπτεται σε εργοστάσιο πυρομαχικών» και τις αβέβαιες οικονομικές επιπτώσεις του Grexit, σημειώνει ότι «από το πουθενά, η σταθεροποίηση της Ελλάδας έγινε ξαφνικά μια από τις κορυφαίες προτεραιότητες της οικονομικής και εξωτερικής μας πολιτικής».²⁶

Εσωτερικοί παράγοντες έπαιξαν επίσης ρόλο, καθώς το 2010 ήταν έτος ενδιάμεσων εκλογών και τυχόν αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης της ευρωζώνης στην αμερικανική οικονομία θα μπορούσαν να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις για το Δημοκρατικό Κόμμα στην προσπάθειά του να διατηρήσει τον έλεγχο του Κογκρέσου. Ο Ομπάμα θυμάται ότι την άνοιξη του 2010, έπειτα από περισσότερο από ένα χρόνο αρνητικών οικονομικών επιδόσεων, «είδε τελικά μια αχτίδα ελπίδας», καθώς μια έκθεση για την απασχόληση έδειξε ότι η οικονομία προσέθετε νέες θέσεις εργασίας για πρώτη φορά από το 2007. Αλλά ακριβώς τη στιγμή που ήταν έτοιμος να κηρύξει «ένα καλοκαίρι ανάκαμψης» κατά τη διάρκεια πανεθνικής περιοδείας, η Ελλάδα κατέρρευσε και το καλοκαίρι ανάκαμψης ανετράπη.²⁷

Από τότε που παραδέχθηκε ότι το δημοσιονομικό της έλλειμμα ήταν τέσσερις φορές μεγαλύτερο από ό,τι είχε αναφερθεί στα επίσημα στοιχεία, η Ελλάδα αντιμετώπισε την οργή των χρηματοπιστωτικών αγορών και της υπόλοιπης ευρωζώνης. Σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους αξιωματούχους που ήθελαν να παραδειγματίσουν την Ελλάδα για τις άλλες χώρες της ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν προβλήματα, επιμένοντας στη λιτότητα ως τον ένα και μοναδικό τρόπο αποφυγής της χρεοκοπίας, η κυβέρνηση Ομπάμα ανησυχούσε κυρίως για τον κίνδυνο μετάδοσης της κρίσης. Από την πλευρά της, τόνιζε την ανάγκη για μια γρήγορη κίνηση για σταθεροποίηση της κατάστασης και την παροχή της απαραίτητης οικονομικής στήριξης, διαλύοντας κάθε αμφιβολία ότι κάποιο κράτος μέλος θα εγκατέλειπε το ευρώ. Στο βιβλίο του «Stress Test», ο Τίμοθι Γκάιτνερ, υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ την περίοδο 2009-2013, χαρακτήρισε την ευρωπαϊκή στάση απέναντι στην Ελλάδα ως «Δικαιοσύνη της Παλαιάς Διαθήκης».²⁸

Σύμφωνα με πρώην αξιωματούχο του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών, «πιστεύαμε ότι χρειαζόταν ισχυρή παρέμβαση, ότι τα ημίμετρά τους προσκαλούσαν την κερδοσκοπία, ότι θα χρειαζόταν να κάνουν περισσότερα και ότι στη διαδικασία κάποιοι μπορούν να βγάλουν χρήματα».²⁹ Όταν έγινε σαφές ότι η ευρωζώνη δεν θα παρείχε αρκετή στήριξη για να σταματήσει την κερδοσκοπία, η κυβέρνηση Ομπάμα έκρινε ότι το

²⁶ A Promised Land, Barack Obama, p. 529 2020

²⁷ Ο.α. σ. 525

²⁸ Stress Test, Timothy Geithner, 2014, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://gr.usembassy.gov/remarks-president-obama-people-greece>

²⁹ Συνέντευξη με την συγγραφέα, 2017

ΔΝΤ θα έπρεπε επίσης να εμπλακεί στη διαδικασία σταθεροποίησης της Ελλάδας. Σε τηλεγράφημα που επέστρεψε στην Αθήνα, Έλληνας διπλωμάτης στην πρεσβεία της Ελλάδος στην Ουάσιγκτον σημείωσε ότι αξιωματούχος του Υπουργείου Οικονομικών τον ενθάρρυνε να ζητήσει από το ΔΝΤ το ποσό που χρειαζόταν η χώρα, όσο μεγάλο και αν ήταν.³⁰

Παραβιάζοντας τους κανόνες του ΔΝΤ με τις ευλογίες των ΗΠΑ

Εκείνη την άνοιξη, οι ΗΠΑ συνέβαλαν στη συγκρότηση ενός προγράμματος πρωτοφανούς στην ιστορία του ΔΝΤ και του μεγαλύτερου που είχε δώσει μέχρι τότε. Η κυβέρνηση Ομπάμα όχι μόνο ενθάρρυνε το ΔΝΤ να παράσχει χρηματοδότηση πολύ πάνω από την ποσόστωση της Ελλάδας, αλλά και το προέτρεψε να παραιτηθεί από το κούρεμα που κανονικά θα ζητούσε πριν δεσμεύσει τους πόρους του. Παρά τις διαφωνίες εντός της κυβέρνησης που προειδοποιούσαν ότι το ελληνικό χρέος δεν ήταν βιώσιμο, ο Τίμοθι Γκάιτνερ, υπουργός Οικονομικών κατά την πρώτη θητεία του Προέδρου Ομπάμα, πίστευε ότι ο τραπεζικός τομέας ήταν ακόμη πολύ ευάλωτος και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού για ένα εκ των προτέρων κούρεμα του ελληνικού χρέους. Έτσι, οι ΗΠΑ τάχθηκαν στο πλευρό της ΕΚΤ, αλλά και της Γαλλίας και της Γερμανίας, οι τράπεζες των οποίων είχαν τη μεγαλύτερη έκθεση στο ελληνικό χρέος, στην επιμονή τους για ένα πρόγραμμα χωρίς κούρεμα.

Ταυτόχρονα, έγινε φανερό ότι το ελληνικό πρόγραμμα δεν θα ήταν αρκετό για να αποφευχθεί η μετάδοση της κρίσης. Ως εκ τούτου, οι ΗΠΑ άρχισαν να πιέζουν για τολμηρές μεταρρυθμίσεις στην ευρωπαϊκή χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική ώστε να είναι σε θέση να αντέξει την κρίση, ξεκινώντας με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και αργότερα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Όταν οι Γάλλοι και οι Γερμανοί ηγέτες εξέπληξαν τις αγορές ανακοινώνοντας στο περιθώριο της συνόδου G8 στην Ντωβίλ (Μάιος 2011) ότι οποιαδήποτε μελλοντική διάσωση κρατών θα απαιτούσε επίσης απώλειες από τους ιδιώτες πιστωτές, ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Γκάιτνερ προειδοποίησε τους Ευρωπαίους ομολόγους του ότι «το μόνο που θα καταφέρετε είναι να επιταχύνετε τη φυγή από την Ευρώπη».³¹

Από το μη κούρεμα στη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα

Παρότι είχε ταχθεί κατά της αναδιάρθρωσης του χρέους στο πρώτο ελληνικό πρόγραμμα, τον Ιούλιο του 2011 ο Γκάιτνερ υποστήριζε πλέον τα υπό διαμόρφωση σχέδια για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα συμπληρωματικά σε ένα δεύτερο ελληνικό πρόγραμμα.³² Αυτό κατέστη δυνατό καθώς η ευρωζώνη οικοδομούσε την άμυνά της έναντι του κινδύνου μετάδοσης, ωστόσο ο κίνδυνος πρόκλησης συμβάντος χρεοκοπίας εξακολουθούσε να είναι πολύ υψηλός. Εντούτοις, σε συνάντηση των υπουργών Οικονομικών της ΕΕ στην Πολωνία, ενώ ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Γκάιτνερ έκανε λόγο για «ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα μείωσης προβληματικών περιουσιακών στοιχείων (TARP)», ένα πρόγραμμα που θα βοηθούσε στην ανακεφαλαιοποίηση των ευρωπαϊκών τραπεζών με την εξαγορά τοξικών ομολόγων τους, ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών παρουσίασε στον Έλληνα ομολόγό του, Ευάγγελο Βενιζέλο, μια άλλη ιδέα: την προσωρινή

...τον Ιούλιο του 2011 ο Γκάιτνερ υποστήριζε πλέον τα υπό διαμόρφωση σχέδια για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα συμπληρωματικά σε ένα δεύτερο ελληνικό πρόγραμμα.

³⁰ Τρόικα: Ο δρόμος προς την καταστροφή, Μ. Ιγνατίου, σ. 422-425

³¹ Draghi's ECB management: The leaked Geithner files, Financial Times, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.ft.com/content/5704c0bf-43de-3787-a981-dd1e952f8120> 11 Νοεμβρίου 2014

³² Εκδοχές πολέμου 2009-2022, Ευάγγελος Βενιζέλος, 2022

έξοδο της Ελλάδας από την ευρωζώνη, την οποία ο τελευταίος απέρριψε επί τόπου και κράτησε μυστική, ώστε να μην κλονιστεί περαιτέρω η εμπιστοσύνη στις προοπτικές της Ελλάδας.³³

Εκείνη την περίοδο, δύο ιδιώτες στις ΗΠΑ έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο ελληνικό PSI. Το πρόσωπο που ήταν ο βασικός διαπραγματευτής από την πλευρά των πιστωτών του ιδιωτικού τομέα της Ελλάδας ήταν ένας πρώην αξιωματούχος του υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ, ο πρόεδρος της International Finance Corporation, Τσαρλς Νταλάρα. Το ίδιο καλοκαίρι, η Ελλάδα προσέλαβε τον Λι Μπουχάιτ, κορυφαίο νομικό εμπειρογνώμονα σε θέματα αναδιάρθρωσης χρέους, ο οποίος κατάφερε να εξασφαλίσει κούρεμα 53% από τους ιδιώτες πιστωτές της Ελλάδας, χωρίς να προκληθεί επεισόδιο πιστωτικής αθέτησης.

Καθώς η χώρα όδευε προς νέες εκλογές (Ιούνιος 2012), μια άλλη υπηρεσιακή κυβέρνηση αναγκάστηκε να ζητήσει τη βοήθεια του Προέδρου των ΗΠΑ για να αποφύγει τον έλεγχο κεφαλαίων.

Στην Ελλάδα, το PSI υλοποιήθηκε τελικά από την υπηρεσιακή κυβέρνηση του πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Λουκά Παπαδήμου, η θητεία του οποίου επικυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο μετά την κατάρρευση της κυβέρνησης του Γιώργου Παπανδρέου τον Νοέμβριο του 2011, αφού αναγκάστηκε από τους εταίρους της Ελλάδας στην ΕΕ να αποσύρει το αίτημά του για δημοψήφισμα σχετικά με τους όρους του νέου ελληνικού προγράμματος. Αν και ο Παπαδήμος άρχισε να αποκαθιστά την εμπιστοσύνη στην ελληνική ηγεσία, εντούτοις είχε περιορισμένη θητεία και παρέμεινε στην εξουσία λιγότερο από όσο επιθυμούσαν οι πιστωτές της χώρας. Οι εκλογές που ακολούθησαν (Μάιος 2012) δεν ανέδειξαν κυβέρνηση, αυξάνοντας τις ανησυχίες των Ελλήνων πολιτών. Καθώς η χώρα όδευε προς νέες εκλογές (Ιούνιος 2012), μια άλλη υπηρεσιακή κυβέρνηση, αυτή του δικαστικού Παναγιώτη Πικραμμένου, αναγκάστηκε να ζητήσει τη βοήθεια του Προέδρου των ΗΠΑ για να αποφύγει τον έλεγχο κεφαλαίων.

Αποφυγή ελέγχων κεφαλαίων μεταξύ εκλογών

Όπως ανέφερε ο Πικραμμένος σε δημόσια εκδήλωση για τον ρόλο των ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους στην Αθήνα, ο ίδιος έστειλε επιστολή στον Πρόεδρο Ομπάμα ζητώντας του να βοηθήσει την Ελλάδα να αποφύγει τον έλεγχο κεφαλαίων. Ενόψει των εκλογών, η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις τράπεζες και τη μελλοντική κατεύθυνση της χώρας οδήγησε σε καθημερινές αναλήψεις ύψους 1 δισ. ευρώ (0,5% του ΑΕΠ της Ελλάδας), προκαλώντας έναν βραδυφλεγή τραπεζικό πανικό. Ωστόσο, ορισμένοι αναλυτές στην Ευρώπη χαιρέτισαν την είδηση ως έναν τρόπο να πειστούν οι Έλληνες πολιτικοί να αποδεχθούν τους όρους του νέου προγράμματος.³⁴

Όταν δύο ημέρες πριν από τις εκλογές του Ιουνίου του 2012 ο Πικραμμένος πληροφορήθηκε ότι η ΕΚΤ θα σταματούσε να παρέχει έκτακτη βοήθεια ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες, έστειλε επιστολή στον Πρόεδρο Ομπάμα μέσω του Αμερικανού πρέσβη στην Αθήνα, η οποία φέρεται να έφτασε στον Αμερικανό Πρόεδρο λίγο πριν αυτός επιβιβαστεί στο Air Force One καθ' οδόν για τη Σύνοδο Κορυφής των G20 στο Μεξικό και παρείχε στην αμερικανική κυβέρνηση σαφή εικόνα για το πόσο δεινή ήταν η κατάσταση. Η στρατηγική απέδωσε, και μάλιστα «ως εκ θαύματος», όπως το έθεσε ο Πικραμμένος: η ΕΚΤ αύξησε το όριο του ELA για την Ελλάδα, καθιστώντας δυνατή τη διεξαγωγή των εκλογών χωρίς ελέγχους κεφαλαίων.³⁵ Ωστόσο, ακόμη και εν μέσω αυτού

³³ Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, από το Grexit στη συμφωνία για το χρέος, Ειρήνη Χρυσολωρά, Καθημερινή, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.ekathimerini.com/opinion/1228041/wolfgang-schaeuble-from-grexit-to-debt-deal/> 28 Δεκεμβρίου 2023

³⁴ The Endgame in Greece - How a bank run can be part of the solution, Jacob Funk Kirkegaard, Rhodium Group website, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://rhg.com/research/the-endgame-in-greece-how-a-bank-run-can-be-part-of-the-solution/> 16 Μαΐου 2012

³⁵ The U.S. role in the Greek debt crisis, American College of Greece website, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.acg.edu/news-events/news/the-us-role-in-the-greek-debt-crisis/> 12 Μαρτίου 2019

του περιστατικού έντονων επαφών με τους Ευρωπαίους ομολόγους του, ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Γκάιτνερ τόνιζε στον Τύπο ότι η ελληνική κρίση χρέους ήταν ένα πρόβλημα που έπρεπε να λύσουν οι Ευρωπαίοι.

Έχοντας στοχοποιήσει την Ελλάδα για τη σπατάλη της, ο διεθνής Τύπος άρχισε να δίνει προσοχή στις κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.

Οι εκλογές του Ιουνίου του 2012 ανέδειξαν κυβέρνηση συνασπισμού με επικεφαλής τον Αντώνη Σαμαρά, αρχηγό του συντηρητικού κόμματος της Νέας Δημοκρατίας, αλλά προκάλεσαν επίσης σοκ στο εξωτερικό με την άνοδο ενός νεοναζιστικού κόμματος.

Έχοντας στοχοποιήσει την Ελλάδα για τη σπατάλη της, ο διεθνής Τύπος άρχισε να δίνει προσοχή στις κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Παρότι η κυβέρνηση Σαμαρά προσπάθησε να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη στη χώρα, η ανάδειξη του αριστερού, αντιμνημονιακού ΣΥΡΙΖΑ ως του κόμματος με το μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων στις ευρωεκλογές του 2014 δοκίμασε την πολιτική της ισχύ. Εκείνη την περίοδο, το ΔΝΤ είχε υιοθετήσει μια ασυμβίβαστη στάση και τίποτα από όσα θα υποσχόταν η κυβέρνηση Σαμαρά δεν φαινόταν αρκετό για τους πιστωτές ώστε να ολοκληρώσουν την καθυστερημένη αξιολόγηση του προγράμματος, ενώ ούτε η αμερικανική κυβέρνηση επενέβη υπέρ της ελληνικής πλευράς. Μέχρι το τέλος του έτους, οι πιστωτές της Ελλάδας είχαν διαγράψει την κυβέρνηση Σαμαρά. Προκηρύχθηκαν πρόωρες εκλογές για τον Ιανουάριο του 2015, τις οποίες αναμενόταν να κερδίσει ο ΣΥΡΙΖΑ. Ο ηγέτης του Αλέξης Τσίπρας είχε παρουσιάσει μια εικόνα λογικού πολιτικού όταν επισκέφθηκε τις ΗΠΑ τον Ιανουάριο του 2013 και η κυβέρνηση Ομπάμα ήλπιζε ότι όταν θα βρισκόταν στην εξουσία, ο ΣΥΡΙΖΑ θα γινόταν πιο ρεαλιστής.

Εκείνη την περίοδο, το ΔΝΤ είχε υιοθετήσει μια ασυμβίβαστη στάση και τίποτα από όσα θα υποσχόταν η κυβέρνηση Σαμαρά δεν φαινόταν αρκετό για τους πιστωτές.

Η ανησυχία των ΗΠΑ για τον γεωπολιτικό κίνδυνο

Πολύ σύντομα, ωστόσο, έγινε φανερό ότι το αδιέξοδο με τους πιστωτές της Ελλάδας υπονόμει τη μελλοντική κατεύθυνση της χώρας. Όταν ο ΣΥΡΙΖΑ άρχισε να αναζητά χρηματοδότηση από τη Ρωσία και την Κίνα, αξιωματούχοι του Στέιτ Ντιπάρτμεντ εξέφρασαν εσωτερικά τις ανησυχίες τους για τη θέση της Ελλάδας στη Δύση, ενώ στον Λευκό Οίκο, τα γεωπολιτικά επιχειρήματα βάραιναν όλο και περισσότερο στη σκέψη των συμβούλων Εθνικής Ασφάλειας του Προέδρου. Σύμφωνα με πρώην αξιωματούχο του Λευκού Οίκου, η κυβέρνηση Ομπάμα «πίστευε πραγματικά ότι διακυβεύονταν η γεωπολιτική πορεία της χώρας, καθώς η Ρωσία προσπαθούσε να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή».³⁶ Η κατάσταση της περιφερειακής ασφάλειας είχε επίσης επιδεινωθεί. Στον απόηχο των ισλαμιστικών τρομοκρατικών επιθέσεων στην Ευρώπη, η σημασία της εσωτερικής ασφάλειας στην Ελλάδα έγινε εμφανής.

...η κυβέρνηση Ομπάμα «πίστευε πραγματικά ότι διακυβεύονταν η γεωπολιτική πορεία της χώρας, καθώς η Ρωσία προσπαθούσε να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή».

Έτσι ξεκίνησε το τελευταίο, και πιο σημαντικό, επεισόδιο της εμπλοκής των ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους, με στόχο τη διασφάλιση του μέλλοντος της Ελλάδας εντός της ευρωζώνης. Σε μια στιγμή που οι περισσότεροι Ευρωπαίοι είχαν πειστεί ότι μια έξοδος της Ελλάδας από την ευρωζώνη δεν θα είχε οικονομικές επιπτώσεις για το υπόλοιπο μπλοκ, το αμερικανικό υπουργείο Οικονομικών συνέχισε να προβάλλει την άποψη ότι, ακόμη και αν μειωνόταν, ο κίνδυνος μετάδοσης από μια ελληνική χρεοκοπία και έξοδο από την ευρωζώνη εξακολουθούσε να υφίσταται.³⁷ Η προσφυγική κρίση του 2015 διευκόλυνε επίσης τις ΗΠΑ ως προς την υποστήριξη της γεωπολιτικής σημασίας μιας σταθερής Ελλάδας εντός της ευρωζώνης. Ο Λευκός Οίκος επεσήμανε τη στρατηγική επιταγή της σταθεροποίησης της Ελλάδας, τονίζοντας τους ευρύτερους κινδύνους ασφαλείας ενός Grexit για την περιοχή, ενώ η προσφυγική κρίση ενίσχυσε το επιχειρήμα

³⁶ Συνέντευξη με τη συγγραφέα, 2018

³⁷ Με βάση πολλαπλές συνεντεύξεις με Αμερικανούς και Έλληνες αξιωματούχους τον Ιούλιο του 2015, πριν και μετά το ελληνικό δημοψήφισμα

Η προσφυγική κρίση του 2015 διευκόλυνε επίσης τις ΗΠΑ ως προς την υποστήριξη της γεωπολιτικής σημασίας μιας σταθερής Ελλάδας εντός της ευρωζώνης.

...η κυβέρνηση Ομπάμα ενθάρρυνε το ΔΝΤ να δημοσιεύσει την ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους για την Ελλάδα, ώστε να ωθήσει τους Ευρωπαίους σε δράση.

Το μήνυμα της αμερικανικής κυβέρνησης ήταν ότι ένα Grexit θα είχε απρόβλεπτες στρατηγικές συνέπειες, απειλώντας δυνητικά ολόκληρο το ευρωπαϊκό εγχείρημα και οδηγώντας στη δημιουργία ενός αποτυχημένου κράτος στην πιο ευάλωτη πύλη εισόδου της Ευρώπης.

του ότι λόγω της θέσης της η Ελλάδα εξακολουθούσε να αποτελεί σημαντικό στρατηγικό σύμμαχο.

Μέχρι το καλοκαίρι του 2015 οι ΗΠΑ είχαν επίσης πειστεί ότι η Ελλάδα χρειαζόταν περαιτέρω ελάφρυνση χρέους προκειμένου να σταθεροποιηθεί. Η θέση των ΗΠΑ σχετικά με το PSI είχε γίνει θετική από τη στιγμή που η ΕΕ έχτισε τη θεσμική της άμυνα, περιορίζοντας τον κίνδυνο χρηματοπιστωτικής μετάδοσης. Και όταν το ΔΝΤ αποφάσισε τελικά να αλλάξει πορεία με νέες εκτιμήσεις για τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους που υπογράμμιζαν την ανάγκη μεγαλύτερης συμμετοχής του επίσημου τομέα, η κυβέρνηση Ομπάμα ενθάρρυνε το ΔΝΤ να δημοσιεύσει την ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους για την Ελλάδα, ώστε να ωθήσει τους Ευρωπαίους σε δράση.³⁸

Ήταν επίσης η εποχή που οι ΗΠΑ ήρθαν σε ρήξη με τη Γερμανία λόγω της σκληρής στάσης της απέναντι στην κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα. Τον Ιούνιο του 2015, καθώς η Ελλάδα κατευθυνόταν προς ένα δημοψήφισμα για ένα νέο πρόγραμμα εν μέσω ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, μια σειρά κορυφαίων αξιωματούχων των ΗΠΑ γνωστοποίησαν την ανάγκη για μια λύση ώστε η Ελλάδα να παραμείνει στην ευρωζώνη. Κατά την ανακοίνωση της τηλεφωνικής κλήσης μεταξύ Ομπάμα και Μέρκελ μετά το αίτημα του Τσίπρα για δημοψήφισμα, ο Λευκός Οίκος τόνισε ότι οι δύο ηγέτες συμφώνησαν ότι ήταν «εξαιρετικά σημαντικό» να βρεθούν τρόποι ώστε να παραμείνει η Ελλάδα στην ευρωζώνη.³⁹

Βοηθώντας τον Τσίπρα να αποφύγει το Grexit

Το μήνυμα της αμερικανικής κυβέρνησης ήταν ότι ένα Grexit θα είχε απρόβλεπτες στρατηγικές συνέπειες, απειλώντας δυνητικά ολόκληρο το ευρωπαϊκό εγχείρημα και οδηγώντας στη δημιουργία ενός αποτυχημένου κράτος στην πιο ευάλωτη πύλη εισόδου της Ευρώπης. Το μήνυμα αυτό μεταφέρθηκε μέσω πολλών διαφορετικών διαύλων στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και το NATO, μέσω τηλεφωνημάτων του Προέδρου Ομπάμα προς τους Ευρωπαίους ηγέτες και συνομιλιών του Υπουργού Οικονομικών Λιου με τους ομολόγους του. Ακόμη και ο πρώην πρόεδρος Μπιλ Κλίντον κλήθηκε να συμβουλευθεί ανεπίσημα τον Τσίπρα. Την τελευταία στιγμή, η Μέρκελ πείστηκε να κρατήσει την Ελλάδα στην ευρωζώνη, παρά τα σχέδια για Grexit που είχε εκπονήσει ο υπουργός Οικονομικών της.

Τίποτα από όλα αυτά δεν θα ήταν δυνατά αν ο Αλέξης Τσίπρας δεν είχε αλλάξει πορεία. Και ήταν ο Αμερικανός υπουργός Οικονομικών Λιου που, έχοντας αναπτύξει προσωπική σχέση με τον Έλληνα πρωθυπουργό, τον συμβούλεψε να αλλάξει πορεία και να αποδεχθεί τους όρους του τρίτου προγράμματος. Επιπλέον, έκανε ξεκάθαρο το διακύβευμα για τον Έλληνα ηγέτη, καθώς οι Γερμανοί είχαν καταστήσει σαφές ότι αν δεν συμφωνούσε σε ένα νέο πρόγραμμα, η Ελλάδα θα έπρεπε να εγκαταλείψει την Ευρωζώνη. Μάλιστα, πριν από τις δραματικές διαπραγματεύσεις της 12ης Ιουλίου στις Βρυξέλλες, ο Λιου συμβούλευσε τον Έλληνα πρωθυπουργό να μην εγκαταλείψει την αίθουσα των διαπραγματεύσεων μέχρι να εξασφαλίσει ένα νέο πρόγραμμα διάσωσης, προειδοποιώντας τον ότι αυτή ήταν η τελευταία του ευκαιρία να κρατήσει την Ελλάδα στην Ευρωζώνη.⁴⁰

³⁸ Παρεμβάσεις δύο Αμερικανών προέδρων, Κατερίνα Σώκου, Καθημερινή, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.kathimerini.gr/politics/825102/paremvaseis-dyo-amerikanon-proedron/> 26 Ιουλίου 2015

³⁹ Ελληνική κρίση χρέους: The Guardian, διαθέσιμο στη [διεύθυνση: https://www.theguardian.com/us-news/2015/jun/28/obama-merkel-talk-greek-debt-crisis](https://www.theguardian.com/us-news/2015/jun/28/obama-merkel-talk-greek-debt-crisis) 28 Ιουλίου 2015

⁴⁰ Η τελευταία μιλόφα, Β. Δενδρινού, Ε. Βαρβιτσιώτη, 2019, σ. 286-287 2019

...στην τελική ευθεία της διακυβέρνησης Ομπάμα, [ο Λιου] χρησιμοποίησε το αποτυχημένο τουρκικό πραξικόπημα για να προβάλει το επιχείρημα της ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους

Όλο αυτό το διάστημα, ο Λιου επέμενε επίσης στην ανάγκη ελάφρυνσης του χρέους. Ακόμα και στο αποκορύφωμα της κρίσης, στην πορεία προς το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου, το μήνυμά του προς τους πιστωτές της Ελλάδας ήταν ότι μια λύση θα πρέπει να περιλαμβάνει συζήτηση για πιθανή ελάφρυνση του χρέους της Ελλάδας. Και το καλοκαίρι του 2016, στην τελική ευθεία της διακυβέρνησης Ομπάμα, χρησιμοποίησε το αποτυχημένο τουρκικό πραξικόπημα για να προβάλει το επιχείρημα της ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους, χρησιμοποιώντας ένα γεωπολιτικό επιχείρημα. Όπως δήλωσε στους *Financial Times*, ήλπιζε ότι η περιφερειακή αναταραχή «θα άλλαζε το κλίμα μέσα στο οποίο γίνονται οι συζητήσεις για την ελάφρυνση του χρέους, καθώς... σε μια περίοδο που η Ελλάδα βρίσκεται σε θέση (γεωπολιτικής) σημασίας, είναι μια καλή στιγμή για να ενισχύσει το δημοσιονομικό της μέλλον».⁴¹ Ωστόσο, δεν μπόρεσε να πείσει τους Ευρωπαίους ομολόγους του να δεχτούν περαιτέρω ελάφρυνση του χρέους, καθώς η ελληνική κυβέρνηση δεν υποστήριζε πλέον ενεργά την υπόθεση της περαιτέρω ελάφρυνσης του χρέους και το ΔΝΤ, το οποίο αμφισβητούσε τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους, είχε αποχωρήσει από το πρόγραμμα.

Τα Όρια της Ηγεσίας εκ των Μετόπισθεν

Αν μια υβριδική προσέγγιση μπορεί να εξηγήσει καλύτερα τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής της προεδρίας Ομπάμα, η ρεαλιστική εξέταση των οικονομικών και γεωπολιτικών κινδύνων ήταν εκείνη που ώθησε την αμερικανική κυβέρνηση να αφιερώσει τόση ενέργεια στην προσπάθεια περιορισμού της ελληνικής κρίσης χρέους.

...η ρεαλιστική εξέταση των οικονομικών και γεωπολιτικών κινδύνων ήταν εκείνη που ώθησε την αμερικανική κυβέρνηση να αφιερώσει τόση ενέργεια στην προσπάθεια περιορισμού της ελληνικής κρίσης χρέους.

Από το 2010 έως το 2016, διαφορετικές οικονομικές, πολιτικές και γεωστρατηγικές εξελίξεις διαμόρφωσαν την προσέγγιση της κυβέρνησης Ομπάμα στα τρέχοντα διλήμματα πολιτικής. Στην αρχή της ελληνικής χρηματοπιστωτικής κρίσης, επί θητείας Τίμοθι Γκάιτνερ στο υπουργείο Οικονομικών, οι ΗΠΑ είχαν μια πραγματιστική προσέγγιση που έδινε έμφαση στο κόστος της ελληνικής κρίσης χρέους για την ευρωζώνη και, ως εκ τούτου, για την ανάπτυξη των ΗΠΑ. Αυτός ο πραγματισμός οδήγησε τις ΗΠΑ να υποστηρίξουν ένα πρόγραμμα του ΔΝΤ για την Ελλάδα χωρίς την αναδιάρθρωση του χρέους που κανονικά θα χρειαζόταν, και με ένα ποσό πολύ υψηλότερο από ό,τι δικαιολογούσαν οι ποσοτώσεις της χώρας στον διεθνή οργανισμό.

Ενώ η ελληνική κρίση χρέους αποτελούσε κατά κύριο λόγο οικονομικό ζήτημα και το Υπουργείο Οικονομικών ηγείτο της αμερικανικής ανταπόκρισης σε αυτήν, από την αρχή της κρίσης ο Λευκός Οίκος επικεντρώθηκε και στο στρατηγικό συμφέρον της προστασίας της Ελλάδας από την κατάρρευση. Μιλώντας για την εποχή που ήταν προσωπάρχης του Ομπάμα (2012-2013), ο Λιου σημείωσε ότι «η άποψη του Προέδρου και η δική μου είναι ότι η Ελλάδα αποτελούσε ένα σημαντικό και μακρόχρονο στρατηγικό εταίρο των ΗΠΑ, οπότε η κατάρρευση της Ελλάδας δεν ήταν προς το στρατηγικό μας συμφέρον».⁴² Η αμερικανική κυβέρνηση ανησυχούσε επίσης ότι μια ελληνική χρεοκοπία θα οδηγούσε σε διάλυση της ευρωζώνης, με καταστροφικές γεωπολιτικές συνέπειες για την περιοχή. Καθώς η αργή αντίδραση των Ευρωπαίων απέτυχε να σταματήσει την εξάπλωση της κρίσης σε άλλες εύθραυστες οικονομίες, η κυβέρνηση Ομπάμα υποστήριξε επανειλημμένα ότι η κρίση είχε ευρύτερες προεκτάσεις και πίεσε για μια πιο τολμηρή προσέγγιση για την ενίσχυση της άμυνας της ευρωζώνης.

⁴¹ Turkish turmoil strengthens case for Greek debt relief, says U.S., *Financial Times*, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.ft.com/content/97f8a4be-4e26-11e6-8172-e39ecd3b86fc> 20 Ιουλίου 2016

⁴² Συνέντευξη με τη συγγραφέα, Ιούνιος 2018

...ο πρόεδρος Ομπάμα ήταν παρεμβατικός όταν το γεωπολιτικό διακύβευμα αυξανόταν, όπως όταν πίεσε τη Μέρκελ να κρατήσει την Ελλάδα στην ευρωζώνη, φιλελεύθερος διεθνιστής όταν υποστήριξε τη συμμετοχή του ΔΝΤ στο ελληνικό πρόγραμμα διάσωσης, και πραγματιστής όταν άφησε στη Γερμανία να καθορίσει τους όρους για τα ελληνικά προγράμματα διάσωσης.

Ανάλογα με το τι διακυβευόταν κάθε φορά, ο πρόεδρος Ομπάμα ήταν παρεμβατικός όταν το γεωπολιτικό διακύβευμα αυξανόταν, όπως το 2015, όταν πίεσε τη Μέρκελ να κρατήσει την Ελλάδα στην ευρωζώνη για να συμβάλει στη διασφάλιση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, φιλελεύθερος διεθνιστής όταν συμμετείχε στις συνεδριάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την αντιμετώπιση διεθνών ζητημάτων ή όταν υποστήριξε τη συμμετοχή του ΔΝΤ στο ελληνικό πρόγραμμα διάσωσης, και πραγματιστής όταν άφησε στη Γερμανία να καθορίσει τους όρους για τα ελληνικά προγράμματα διάσωσης, ή όταν πίεσε το ΔΝΤ να μην ζητήσει αναδιάρθρωση του χρέους πριν από το πρώτο ελληνικό πρόγραμμα.

Αντικρούοντας το επιχείρημα του απομονωτισμού

Πράγματι, ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους αντικρούει το επιχείρημα ότι ο Πρόεδρος Ομπάμα ήταν ένας απομονωτικός Πρόεδρος. Αν ήταν έτσι, δεν θα είχε αφιερώσει τόσες προσπάθειες για τη διάσωση της ευρωζώνης και την αποτροπή του Grexit. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι αναλυτές της Wall Street και ακόμη και νομπελίστες οικονομολόγοι υποστήριζαν ότι το Grexit ήταν αναπόφευκτο και/ή ότι θα ήταν καλύτερα για την Ελλάδα να εγκαταλείψει την ευρωζώνη, αυτό δεν αποτέλεσε ποτέ την άποψη της αμερικανικής κυβέρνησης.⁴³ Όπως υποστήριζαν Έλληνες οικονομολόγοι, οι υποκείμενες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας δεν είχαν σχέση με την ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία, ενώ οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπισή τους θα ήταν πιο δύσκολο να επιτευχθούν εκτός της ευρωζώνης.⁴⁴

Ο ρόλος των ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους υποδηλώνει επίσης ότι οι φόβοι των Ευρωπαίων ότι η μετατόπιση προς την Ασία θα είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Ευρώπη ήταν υπερβολικοί. Ο Πρόεδρος Ομπάμα μπορεί να παραπονέθηκε για τη βοήθεια που οι Ευρωπαίοι σύμμαχοί του φάνηκε να χρειάζονται για να χειριστούν τα δικά τους προβλήματα, ωστόσο επένδυσε σημαντικό πολιτικό κεφάλαιο για να βοηθήσει την Ευρώπη στην αντιμετώπισή τους.⁴⁵ Όπως το έθεσε ο υπουργός Οικονομικών Λιου, στην περίπτωση της ελληνικής κρίσης χρέους, οι ΗΠΑ ήταν ένας απαραίτητος, ενδιαφερόμενος και έμπιστος τρίτος στις ευρωπαϊκές συζητήσεις.⁴⁶ Το καλοκαίρι του 2015, το μήνυμα ότι η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στην ευρωζώνη ήταν τόσο καλά συντονισμένο και επίμονο, ώστε ένας Γερμανός αξιωματούχος ζήτησε από τους Αμερικανούς ομολόγους του να «σταματήσουν να τηλεφωνούν» και ότι «είχαν λάβει το μήνυμα».⁴⁷

Ομοίως, αν ο Ομπάμα ήταν καθαρά διεθνιστής, η κυβέρνησή του δεν θα είχε προσπαθήσει να επηρεάσει το ΔΝΤ σχετικά με το μέγεθος, τους όρους και τις προϋποθέσεις των ελληνικών πακέτων διάσωσης, δεν θα το προέτρεπε να αναλάβει το μεγαλύτερο πρόγραμμα στην ιστορία του το 2010, ούτε θα ζητούσε από τους Ευρωπαίους να αυξήσουν την έκτακτη βοήθεια ρευστότητας προς τις ελληνικές τράπεζες πριν από τις εκλογές του 2012. Και η κυβέρνησή του υποστήριξε το ΔΝΤ το 2015, όταν το Ταμείο τελικά υπολόγισε ότι το ελληνικό χρέος δεν ήταν βιώσιμο, βοηθώντας τις ΗΠΑ να απευθύνουν έκκληση για ελάφρυνση του χρέους.

⁴³ Does Greece need more austerity?, Paul Krugman, The New York Times, διαθέσιμο στον σύνδεσμο

<https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2015/06/19/does-greece-need-more-austerity/>, 19 Ιουνίου 2015

⁴⁴ Why Grexit cannot save Greece, Chrysafis Iordanoglou and Manos Matsaganis, Centre for European Studies, Harvard University, March 2018, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://ces.fas.harvard.edu/uploads/files/Open-Forum-Cover-Why-Grexit-Cannot-Save-Greece.pdf>

⁴⁵ The Obama Doctrine, Jeffrey Goldberg, The Atlantic, διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>, Απρίλιος 2016

⁴⁶ Συνέντευξη με τη συγγραφέα, Ιούνιος 2018

⁴⁷ Συνέντευξη με τη συγγραφέα, Νοέμβριος 2018

Ο ρόλος των ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους υποδηλώνει επίσης ότι οι φόβοι των Ευρωπαίων ότι η μετατόπιση προς την Ασία θα είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Ευρώπη ήταν υπερβολικοί.

...η υποστήριξη που προσέφερε η κυβέρνηση Ομπάμα ως έμπιστος, τρίτος διαμεσολαβητής μπορεί να μην περιλάμβανε άμεση οικονομική βοήθεια όπως το Σχέδιο Μάρσαλ, ωστόσο ήταν κρίσιμη για τη διασφάλιση της θέσης της χώρας στην ευρωζώνη

Σε μια εποχή που οι προτιμήσεις των μεγάλων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων συχνά καθοδηγούσαν τις θέσεις του ΔΝΤ, υπήρχαν περιπτώσεις όπου ο Υπουργός Λιου είχε περιορισμένη δυνατότητα επιρροής στο Ταμείο.⁴⁸ Και η τάση του προέδρου Ομπάμα να «ηγείται εκ των μετόπισθεν» σήμαινε ότι, παρά τις προσπάθειες του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών να πείσει το ΔΝΤ να ολοκληρώσει την τελευταία αξιολόγηση του προγράμματος του 2014, η επιμονή του Ταμείου στις δικές του σκληρές απαιτήσεις σήμαινε ότι οι προσπάθειές του απέτυχαν, ανοίγοντας το δρόμο για την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία.⁴⁹

Από τον Μάρσαλ στον Ομπάμα

Ο υπερμεγέθης ρόλος των ΗΠΑ στην ελληνική κρίση χρέους υποστηρίζει το επιχειρήμα ότι ο Πρόεδρος Ομπάμα ακολούθησε μια υβριδική ρεαλιστική-φιλελεύθερη προσέγγιση ως προς τη διεθνή εμπλοκή της χώρας, η οποία δεν οριοθετείται από κάποια συγκεκριμένη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Πράγματι, όταν έθεσε τις προτεραιότητες της εξωτερικής του πολιτικής πριν από την εκλογή του το 2007, επεσήμανε το σχέδιο του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ του 1948, το οποίο χρησιμοποιούσε όλα τα στοιχεία της αμερικανικής ισχύος, και όχι μόνο τη στρατιωτική της δύναμη, για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις ασφαλείας της εποχής του. Επιχειρηματολογώντας για τον τερματισμό του πολέμου στο Ιράκ, σημείωσε ότι και ο ίδιος ήθελε να δράσει με την αποφασιστικότητα και τον πραγματισμό του Μάρσαλ για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21ου αιώνα, και αυτό απαιτούσε συνεργασία με φίλους και συμμάχους.⁵⁰

Για την Ελλάδα, η υποστήριξη που προσέφερε η κυβέρνηση Ομπάμα ως έμπιστος, τρίτος διαμεσολαβητής μπορεί να μην περιλάμβανε άμεση οικονομική βοήθεια όπως το Σχέδιο Μάρσαλ, ωστόσο ήταν κρίσιμη για τη διασφάλιση της θέσης της χώρας στην ευρωζώνη και, ως εκ τούτου, στη Δύση. Ο ρόλος των ΗΠΑ είχε όρια ως προς τη συμβολή τους στην μείωση της προβλεπόμενης λιτότητας ή στην παροχή ουσιαστικής ελάφρυνσης του χρέους, καθώς ο πρόεδρος Ομπάμα δεν κατάφερε να αλλάξει τη γνώμη των Ευρωπαίων, και ιδιαίτερα των Γερμανών. Παρ' όλα αυτά, οι παρεμβάσεις του το 2010, το 2012 και το 2015 βοήθησαν να παραμείνει η Ελλάδα στην ευρωζώνη και στην πορεία κατέστησαν τις ΗΠΑ πολύ πιο δημοφιλείς στην ελληνική κοινή γνώμη.

Εκ των υστέρων, η ελληνική κρίση χρέους είχε και μια θετική πτυχή, καθώς αποτέλεσε το έναυσμα για μια νέα φάση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ελλάδας, οι οποίες έκτοτε έχουν γίνει ισχυρότερες. Ήταν μια σε μεγάλο βαθμό ακούσια συνέπεια του υποστηρικτικού ρόλου των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης χρέους που συνεχίζει να αποδίδει καρπούς μια δεκαετία αργότερα.

⁴⁸ Tangled Governance, Randall Henning, 2017

⁴⁹ Σύμφωνα με συνεντεύξεις πρώην αξιωματούχων του Υπουργείου Οικονομικών το 2017, η αμερικανική κυβέρνηση κατέβαλε έντονες προσπάθειες ώστε να πείσει το ΔΝΤ να επιδείξει μεγαλύτερη ευελιξία στις απαιτήσεις του για την ολοκλήρωση της τελευταίας αξιολόγησης του προγράμματος το 2014. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Αντώνης Σαμαράς είχε επίσης ζητήσει τη βοήθεια του υπουργού Λιου στο θέμα αυτό, καλώντας τον στο σπίτι του την Ημέρα των Ευχαριστιών. Ωστόσο, οι ίδιες πηγές σημειώνουν ότι το ΔΝΤ, συμπεριλαμβανομένου του Αμερικανού αναπληρωτή διευθυντή του Ντέιβιντ Λίπτον, επέμεινε στην υποστήριξη του προσωπικού του. Όπως το έθεσε ένας πρώην αξιωματούχος, «δεν είχαμε μεγάλα περιθώρια επιρροής στο ΔΝΤ» εκείνη την περίοδο, ενώ ο υπουργός Λιου ήθελε να διατηρήσει την πολιτική του επιρροή στο ΔΝΤ για όταν θα τη χρειαζόταν πραγματικά.

⁵⁰ Obama's foreign policy speech, The Guardian, διαθέσιμο στη

<https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama>, 16 Ιουλίου 2008.